

Colecția: **SECOLUL XX – 20 DE MISTERE ESENȚIALE**

Coperta: Stelian BIGAN

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

VAN ERIKSSON, JAKOB

Cum a apărut comunismul în lume și alte povești șocante despre „Ciuma Roșie” / Jakob van Eriksson ; versiune în lb. română: prof. Florin Ștefănescu ; documentare suplimentare, bibliografie selectivă și analiza comparativă a surselor: Lucia Boian. - București : Integral, 2019

Conține bibliografie

ISBN 978-606-992-245-3

I. Ștefănescu, Florin (trad.)

II. Boian, Lucia (ed. șt.)

323.285

© INTEGRAL, 2018

Editor: Costel POSTOLACHE

Tehnoredactor: Stelian BIGAN

Tipărit la Monitorul Oficial R.A.

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări, fără acordul scris al editorului, este strict interzisă și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

ISBN 978-606-992-245-3

Jacob Van Eriksson

Cum a apărut comunismul în lume și alte povești șocante despre „Ciuma Roșie”

Versiune în limba română:

Prof. FLORIN ȘTEFĂNESCU

Documentare suplimentară, bibliografie selectivă
și analiza comparativă a surselor:

LUCIA BOIAN

INTEGRAL

Sumar

**De la Noul Testament la Karl Marx
și de la „Violență pentru trup,
minciună pentru mintel” la crime
în numele Revoluției / 7**

**Stalin, armata de „oameni-maimuță”
și Fenomenul Gulag / 29**

**Mao Țe Dun, ordinul deucidere
a tuturor vrăbiiilor și Revoluția Culturală
din China / 55**

**Ho Și Min, Pol Pot și alți călăi roșii
din Indochina / 71**

**Comunismul original din Caraibe:
de la Fidel Castro
la visătorul Maurice Bishop / 95**

Che Guevara

și „Revoluția mondială” / 107

**Angela Davis și coafura afro
care a inspirat comunismul american / 117**

**Dinastia Kim din Coreea de Nord
și cel mai mare client al unei mărci
de coniac exclusiviste / 121**

Bibliografie selectivă / 129

De la Noul Testament la Karl Marx și de la „Violență pentru trup, minciună pentru minte!” la crime în numele Revoluției

Comunismul este un termen care se poate referi la mai multe noțiuni legate între ele, dar diferite și, istoric, foarte contrastante, sau chiar, după comentatori precum istoricul Stéphane Courtois, contradictorii: o ideologie care, oficial, promovează un sistem social în care nu există stat, clase sociale și proprietate privată asupra mijloacelor de producție, și care are scopul de a realiza o societate egalitară; o mișcare politică, un partid care afirmă că dorește să implementeze acest sistem; un regim politic care se revendică „comunist”, „socialist”, „republică populară” sau „democrație populară”, în care statul există, fiind chiar

atotputernic și totalitar sub conducerea exclusivă a unui singur partid, zis „comunist”, „socialist” sau „muncitoresc”, iar clasele sociale fiind diferențiate nu prin accesul la proprietate, ci prin accesul inegal la uzul fructului proprietății colective.

Teoretic, în comunism toate bunurile aparțin societății ca întreg, și toți membrii acesteia se bucură de același statut social și economic. Probabil cel mai cunoscut principiu al unei societăți comuniste ideale este: „De la fiecare după capacități, fiecăruia după nevoi”, sintagmă preluată (aproape literal) din Noul Testament. Comunismul ideal, sau teoretic, are astfel o istorie străveche: după ce a fost propus în *Republica* lui Platon, el a fost adoptat de apostolii creștinismului, ei întemeind o societate comunistă printre primii creștini din Palestina antică. Această idee le-a fost dată de Isus. De exemplu, în creștinismul primitiv, Anania și Safira au fost pedepsiți cu moartea pentru că nu și-au dat toată averea colectivului. Filozofia Sfântului Ioan Gură de Aur avea și ea conotații egalitariste similare, Gură de Aur considerând că toate bunurile lumesti trebuie egal împărțite între creștini. Platon a enunțat, în *Republica* sa, unele principii asemănătoare cu cele folosite de comuniști pentru a atrage simpatia poporului și a prelua puterea, dar spre sfârșitul vieții s-a răzgândit, schițând, în „Legile” sale, o republică centrată pe proprietate și familie. O astfel de formă de organizare socială, bazată pe sintagma de mai sus, de-a lungul istoriei a mai fost încercată în epoca modernă. Se poate da chiar exemplul românesc al falansterului de la Scăieni (județul Prahova) de la jumătatea secolului al XIX-lea. Sau, mai nou, organizarea kibbuturilor din Israel pentru noii imigranți. La origine, Liga Comuniștilor,

fondată la Londra în 1836 sub numele de Liga Celor Drepti, a fost o organizație comunist-creștină. Karl Marx, membru al acestei organizații, a deviat de la caracterul creștin al organizației, transformând-o prin *Manifestul comunist* într-o organizație cu ideologie materialistă și atee, care explică, prin „lupta de clasă”, că, fără folosirea violenței revoluționare pentru a răsturna orânduirea socială tradițională, sistemul capitalist, puternic influențat și de credințele religioase, nu poate fi schimbat; pentru Marx, orice formă de religie este un „drog pentru a amorțiți poporul”. Karl Marx a arătat mecanismele economice și sociale prin care religiile domină conștiința popoarelor, precum și cui folosește acest „drog”. Însă el însuși fusese, inițial, un om credincios. Tatăl lui Marx a fost un evreu convertit la protestantism, fiind adept al Epocii Luminilor. Educația la vârste fragede a lui Marx a fost influențată de profesori de orientare liberal-umanistă. „Religia însăși ne învață că Idealul către Care năzuim cu toții, S-a jertfit pe Sine însuși pentru omenire. Cine ar îndrăzni să tăgăduiască această învățătură? Dacă am ales postura în care putem înfăptui maximum pentru El nu vom fi niciodată copleșiți de greutatea poverilor, deoarece acestea nu sunt decât sacrificii făcute pentru binele tuturor”, scria Marx în tinerețea sa (*Gândurile unui tânăr la alegerea carierei sale*). Din punct de vedere religios, Marx a început drept creștin fidel, iar idealul comunist l-a îmbrățișat tot în calitate de creștin, devenind membru al Ligii celor Drepti, o organizație comunist-creștină. Mai târziu a devenit ateu și a făcut din Liga celor Drepti... Liga Comuniștilor.

Karl Heinrich Marx (5 mai 1818, Trier, Germania – 14 martie 1883, Londra, Marea Britanie) a fost întemeietorul, împreună cu Friedrich Engels, al teoriei socialismului științific, teoretician și lider al mișcării muncitorești. Abordarea sa este vizibilă din primul rând al primului capitol al *Manifestului Partidului Comunist*: „Istoria tuturor societăților cunoscute este istoria luptei de clasă”. Apelând la ideea de luptă de clasă, Marx nu făcea totuși decât să preia un concept folosit de mult timp deja de către istoricii burghezi în studiile lor. Marx a argumentat că sistemul capitalist, la fel ca și sistemele socio-economice precedente, produce tensiuni interne care îl conduc la distrugere. Așa cum capitalismul a înlocuit feudalismul, capitalismul va fi înlocuit de comunism, o societate fără clase, care urmează unei perioade de tranziție în care statul va fi un instrument al dictaturii proletariatului. Pe de altă parte, Marx a argumentat că schimbările socio-economice se produc prin intermediul activității revoluționare organizate. În acest model, capitalismul va lua sfârșit prin activitatea organizată a clasei muncitoare internaționale. Ideile lui Marx au început să exercite o influență majoră asupra mișcării muncitorești la scurt timp după moartea sa. Această influență a crescut impetuos odată cu victoria Revoluției din Octombrie din Rusia, revoluție datorată bolșevicilor, care erau marxiști, ca și restul partidelor rusești cu orientare de stânga – menșevicii (social-democrații) și socialist-revoluționarii.

Marx s-a născut într-o familie cu vechi și ramificate tradiții rabinice: ambii lui părinți se trag din familii cunoscute de rabini, unica excepție fiind o soră a mamei lui, care era căsătorită cu un evreu care era bancher (bunicul fondatorului concernului

olandez Philips). Trier, mica urbe renană unde se va naște Marx, devine în 1815 posesiune prusacă, fapt care a dus la excluderea tuturor evreilor din funcțiile publice. În aceste condiții, tatăl lui Marx, fiind jurist, decide să se convertească la evghelism pentru a putea exercita meseria, și copiii lui vor fi botezați, soția acestuia fiind și ea botezată aproximativ în aceeași perioadă. Tatăl lui Marx era un admirator al filozofilor Luminilor și nutrea convingeri liberale, fiind printre cei care au manifestat pentru constituție în Prusia. Marx este școlit o perioadă în familie, mai apoi într-o școală cu numeroși profesori și elevi cu vederi liberale, fapt care o făcea să fie sub observația poliției, și care era condusă de un amic al tatălui său. Marx citea cu plăcere poezie greacă și pe Shakespeare, fapt care l-a apropiat de tatăl viitoarei lui soții, Johann Ludwig von Westphalen, un nobil cu vederi progresiste, în orice caz, mai progresiste decât cele ale fiului lui cel mai mare, care va ajunge ministru prusac de interne, și care îl introduce pe Marx în teoriile socialiste ale contelui de Saint-Simon. Din 1835, Marx va studia la Universitatea din Bonn și, mai apoi, la aceea din Berlin, perioadă în care va schimba studiile în drept pentru cele de filozofie și istorie. În Berlin este admis în clubul postuniversitar al tinerilor hegelieni, deși încă nici măcar nu absolvise. *Doktorklub*-ul era format din avangarda filozofică și politică a regatului Prusiei, ceea ce se concretiza prin critica statului și a religiei. Sub imperiul concepției hegeliene a progresului rezultat din lupta tendințelor interne, teză împărtășită și de tinerii hegelieni, Marx începe să considere că sarcina rațiunii filozofice este aceea de a critica tot ce există, fie asta instituții sociale, doctrine religioase sau lumea ideilor, întrucât

întotdeauna ceea ce există este limitat, parțial rațional și potențial deschis schimbării; iluziile, auto-înșelarea, iluziile în masă, erorile pur și simplu, trebuie arătate toate ca atare, pentru a putea fi corectate. Sperând încă o carieră academică, tânărul Marx își termină în 1841 studiile cu o teză de doctorat având ca subiect o comparație a atomismelor lui Democrit și Epicur. Tânărului doctor îi sunt însă rapid spulberate speranțele în privința unei cariere universitare, de îndată ce mai bătrânul lui amic Bruno Bauer este dat afară din Universitatea din Bonn, unde avea un post de profesor, din cauza criticii lui seculariste a evangheliilor creștine. Din această perioadă (1843) datează și căsătoria lui Karl Marx cu fata baronului von Westphalen, vechiul prieten de familie, considerată „frumoasa Trier-ului”. Relațiile tânărului Karl Marx cu părinții încep să se deterioreze imediat după căsătoria acestuia cu Johanna (Jenny) von Westphalen, aceștia reproșându-i că implicarea lui politică ca și studiile și mai apoi doctoratul obținut în filozofie în loc de drept, nu reușesc să-i asigure un venit stabil, așa cum era normal în opina lor pentru un bărbat care decisese să se căsătorească; însă această incapacitate a lui Marx de a-și asigura venituri suficiente sieși și familiei lui va fi o constantă și în același timp o dureroasă problemă a întregii lui existențe, și aceasta nu va fi decât agravată de șubrețirea timpurie a sănătății filozofului, din cauza exceselor „herculeene” în materie de efort dedicat pentru proiectele de studiu care-l pasionau ca și pentru scrierile pe care le producea. În imposibilitate de a începe o carieră academică din motive ideologice, Marx se orientează spre jurnalism; epoca și locul – Prusia militaristă, antiliberală și antidemocratică – nu vor fi potrivite

însă nici unei cariere jurnalistice, căci, după ce ajunge editorul ziarului liberal Rheinische Zeitung, cenzorul prusac îl închide. Începutul ca ziarist la jurnalul (Rheinische Zeitung) creat de un grup de oameni de afaceri din Köln, a fost promițător, dovadă că în scurt timp ajunge directorul editorial înainte de interzicerea publicării ziarului de către cenzura prusacă. După ce ziarul a fost închis de autoritățile Prusiei, acestea îi oferă lui Marx un post de editor în slujba guvernului, fapt care i-ar fi asigurat, probabil, veniturile necesare pentru o viață liniștită. Își făcuse deja un nume, și pentru că era clar că în Germania vremii nu va fi tolerat un jurnalism de opoziție, Marx acceptă mai degrabă, încrezător în propriile capacități, un post în editura jurnalului germanofon de opoziție publicat în exil, anume în Franța. La Köln îl întâlnește pentru prima dată pe Friedrich Engels, pe care îl va revedea la Paris, în mica comunitate de exilați germani. La Paris, Marx scrie pentru scurt timp pentru „Deutsch-französische Jahrbuecher”, și face cunoștință cu poetul german Heinrich Heine, cu socialistul francez Pierre-Joseph Proudhon, ca și cu anarhistul rus Bakunin. În această perioadă, Marx ia, pentru prima oară, contact și cu mișcarea muncitorească, implicându-se într-o organizație secretă comunistă, numită „Liga celor dreپți”, devenind socialist și comunist. În această perioadă citește economie politică și scrie profunde și incisivele note care vor fi publicate peste un secol sub titlul *Manuscrisele economice și filozofice din 1844*. Marx s-a inspirat din dialectica lui Hegel, deși i-a criticat vehement concepția asupra filozofiei istoriei, descoperă materialismul și critica religiei în lucrările lui Feuerbach, adoptă ideile socialist-utopice ale lui Saint-Simon

și se îndoctrinează cu economia politică modernă dezvoltată de Adam Smith. În timp ce Hegel era un filozof idealist, Marx a urmărit să rescrie dialectica în termeni materialişti. Pornind de la aceste izvoare, el elaborează treptat materialismul istoric ca teorie științifică a analizei istorice a societății (*Teze asupra lui Feuerbach*, 1845; *Ideologia germană*, 1846; *Mizeria filozofiei*, 1847). Marx ia contact cu mișcarea muncitorească și redactează împreună cu Friedrich Engels *Manifestul Partidului Comunist* (1848), care are ca motto celebrul apel: „Proletari din toată lumea, uniți-vă!”. Expulzat din Germania, apoi și din Franța, se refugiază la Londra, în Marea Britanie, unde își petrece timpul în special în sălile de lectură ale bibliotecii de la British Museum. Acolo înmagazinează cunoștințe teoretice cu care își dezvoltă mai departe sistemul, având totuși puțin contact cu clasa muncitoare, al cărei mentor avea să devină. Aici scrie *Luptele de clasă în Franța* (1850), *Bazele critice ale economiei politice* (1858) și începe redactarea lucrării sale fundamentale, *Capitalul*. În 1864, Marx este principalul dirigiuitor al Primei Internaționale Socialiste, căreia îi dă ca obiectiv abolirea capitalismului. Pentru Marx, istoria omenirii se bazează pe lupta de clasă: pentru a se elibera, proletariatul, victimă a exploatării capitaliste, trebuie să se organizeze la nivel internațional, să cucerească puterea politică și, în această fază de dictatură a proletariatului, să realizeze desființarea claselor sociale, ceea ce, într-o fază superioară, va duce de la sine la dispariția statului și la întemeierea societății comuniste. Marxismul se bazează pe materialism și pe socialism, el este în același timp teorie și program al mișcărilor muncitorești organizate. Pentru marxisti, materialismul reprezintă baza

teoretică, opusă idealismului, considerat ca instrument speculativ în slujba burgheziei. În doctrina marxistă, materialismul are două aspecte: unul dialectic, care exprimă legile generale ale lumii exterioare și ale gândirii umane, un altul istoric, care afirmă că numai realitatea socială determină conștiința oamenilor. Dezvoltarea istorică a societății ar fi condiționată de contradicțiile diverselor „moduri de producție” (primitiv, sclavagist, feudal, capitalist) și de „relațiile de producție”, adică de raporturile dintre oameni în procesul de producție. Aceste contradicții se exprimă prin lupta de clasă, care este astfel motorul istoriei. Marx a elaborat și o teorie a valorii: valoarea este expresia cantității de muncă conținută de un produs. „Plus-valoarea” reprezintă diferența dintre valoarea creată de muncitor în timpul muncii prestate și salariul primit, și reflectă astfel gradul exploatării capitaliste. Termenul de marxism se referă la ideile lui Marx așa cum au fost interpretate de Vladimir Ilici Lenin și de ideologiile oficiale ale statelor socialiste. Termenul de „marxianism” se referă la punctele de vedere ale lui Marx însuși, ceea ce ar fi crezut și afirmat el însuși, fără distorsionarea produsă de către interpretarea leninistă. O anecdotă în această privință: după ce partidul francez al muncitorilor s-a scindat într-un partid reformist și unul revoluționar, unii l-au acuzat pe Jules Guesde (liderul celui din urmă) că primește ordine de la Marx; Marx i-a zis ginerelui său Paul Lafargue: „Dacă ăsta e marxism, atunci eu nu sunt marxist” (într-o scrisoare către Engels, Marx l-a acuzat mai târziu pe Guesde de a fi „bakuninist”). Cercetătorul american Hal Draper remarca: „Sunt puțini gânditori în istoria

modernă a căror gândire a fost atât de distorsionată de cei care au interpretat-o, marxști și antimarxști laolaltă.”

Karl Marx s-a născut ca fiu de burghezi și s-a căsătorit cu o aristocrată, dar a trăit mult timp ca pauper, fiind susținut financiar de prietenul său, „capitalistul” Engels. Friedrich Engels (28 noiembrie 1820 – 5 august 1895) s-a născut în Barmen-Elberfeld (acum Wuppertal) într-o familie înstărită, de religie protestantă, ca prim fiu al unui industriaș german din domeniul textilelor. Tatăl și-a trimis fiul, încă tânăr, în Anglia să ajute la conducerea fabricii de bumbac a familiei din Manchester. Șocat de sărăcia larg răspândită și de exploatarea nemiloasă a muncitorilor englezi, el a început să scrie un raport care a fost publicat în 1845 sub numele de *Condiția clasei muncitoare* în Anglia în 1844. În același an, Engels a început să contribuie la jurnalele numite *Analele Franco-Germane*, care au fost editate și publicate de Karl Marx în Paris. După ce s-au întâlnit pentru prima oară, au descoperit că au o viziune similară asupra capitalismului și au decis să concluzioneze mai strâns. După ce Marx a fost deportat din Franța în ianuarie 1845, cei doi au decis să se mute în Belgia, unde exista o mai mare libertate de expresie decât în alte țări din Europa. În iulie 1845, Engels l-a luat pe Marx în Anglia. Aici, a întâlnit o muncitoare irlandeză numită Mary Burns, cu care a trăit până ce aceasta a murit; după aceea, a trăit cu sora ei, Lizzie. Această femeie l-a introdus, se pare, în mișcarea chartistă, pe ai cărei lideri i-a întâlnit, inclusiv pe George Harney. Engels și Marx s-au reîntors la Bruxelles în ianuarie 1846, unde au pus bazele Comitetului de Corespondență Comunistă. Planul lor era să-i unească pe liderii socialiști din toată

Europa. Socialiștii din Anglia, influențați de ideile lui Marx, au ținut o conferință în Londra, unde au format o nouă organizație numită Liga Comunistă. Engels a participat la conferință în calitate de delegat și a avut o mare influență asupra dezvoltării strategiei de acțiune. În 1847, Engels și Marx au început să scrie împreună o broșură, bazată pe lucrarea lui Engels *Principiile Comunismului*. Broșura de 12.000 de cuvinte a fost scrisă în șase săptămâni și era astfel concepută încât să facă teoria comunismului accesibilă unui public cât mai larg. Lucrarea a fost numită *Manifestul Partidului Comunist* și a fost publicată în februarie 1848. În martie, atât Marx, cât și Engels au fost expulzați din Belgia. S-au mutat în Köln, unde au început să publice un ziar radical, *Noua Gazetă Renană*. Engels a fost un participant activ la Revoluția din 1848, luând parte la revolta din Elberfeld. El a luptat în campania Baden împotriva prusacilor (iunie-iulie 1849) ca adjutant al lui August Willich, care era conducătorul Corpurilor Libere în revolta din Baden-Palatinate. După 1849, atât Engels, cât și Marx, au fost siliți să părăsească țara și să se mute la Londra. Autoritățile Prusiei au făcut presiuni asupra guvernului britanic pentru a-i expulza pe cei doi, dar prim-ministrul de atunci, John Russell, nu a fost de acord cu cererea prusacă. Numai cu banii pe care îi putea câștiga Engels, familia Marx a reușit să supraviețuiască în exil. Pentru a-l ajuta pe Marx cu ceva bani, Engels s-a reîntors la muncă în fabrica tatălui său din Manchester, înainte de a se muta în Londra, în 1870. După moartea lui Marx din 1883, Engels și-a dedicat restul vieții traducerii și editării scrierilor lui Marx. Totodată, a fundamentat teoria socialismului științific, sub denumirea de materialism dialectic,